

Кабаченко Н. В., канд. філос. наук., доцент
Бойко О. М., канд. пед. наук., д-р філософії (PhD) з соціальної роботи, ст. викл.
Національний університет "Києво-Могилянська академія" (м. Київ)

МОЖЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

В Україні планується ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). За останні кілька років багато зроблено щодо приведення у відповідність із положеннями Конвенції національного законодавства у сфері запобігання та протидії насильству, прийнятий Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" [1], прийнята «Концепція державної соціальної програми запобігання і протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року» [2], яку розробило Міністерство соціальної політики України.

В кількох областях пілотується функціонування мобільних груп з реагування на факти домашнього насильства «ПОЛІНА». Основним завданням цього проекту є створення ефективної системи виявлення, реагування та протидії офіцерами поліції (дільничними офіцерами поліції, працівниками патрульної поліції, ювенальної превенції, слідства, карного розшуку) випадкам домашнього насильства, а також налагодженню взаємодії поліції із іншими організаціями та фахівцями, які залучені до підтримки жертв насильства.

Створена система допомоги та підтримки постраждалим вже певною мірою функціонує на рівні регіонів та районів, але її впровадження в об'єднаних територіальних громадах є радше виключенням, аніж загальною практикою.

В умовах децентралізації, яка зараз активно впроваджується в Україні, держава делегує громаді надання соціальних послуг представникам вразливих груп. Це створює численні виклики та труднощі керівникам ОТГ через низку причин: в більшості з них немає досвіду роботи в цій сфері; лише незначна кількість громад має в структурі виконавчого органу ОТГ відділ, який відповідає за організацію планування та надання соціальних послуг; немає надавачів соціальних послуг, а там, де вони є, у персоналі бракує досвіду надання послуг представникам окремих вразливих груп. Окремим бар'єром є нестача фінансових можливостей громад фінансувати надання соціальних послуг.

Однією з таких груп є дорослі та діти, що зазнали домашнього насильства. У великих містах, там де є громадські організації, які працюють з жертвами насильства та тими, хто вчиняє насильство, притулки для постраждалих, а також відповідні фахівці, у постраждалих є шанси отримати допомогу та підтримку. Зовсім інша ситуація у сільській місцевості, де відсутні організації та фахівці, що

можуть працювати з такою вразливою групою. Окрім того, ситуація ускладнюється тим, що жертви, як правило, приховують випадки насильства, бояться того, що про життя їх сім'ї, дізнаються сусіди та інші члени громади. Часто родичі особи, яка вчиняє насильство, підтримують насильника і засуджують жертву за розголошення подібної інформації, або, більше того, застосовують до неї різноманітні санкції. Як наслідок, навіть за умови, що в селі був би соціальний працівник чи психолог, зберегти конфіденційність та анонімність в умовах невеликої громади є вкрай складно. Також можливості підтримки жертви ускладнюються і способом життя в селах, коли жінка не може залишити своє господарство для проходження реабілітації в притулку чи відповідному центрі.

Тому для громад особливого значення набуває організація та розвиток профілактичних програм. На сучасному етапі при розробці таких програм фахівці використовують соціально-екологічну модель. Вона характеризується тим, що фокусується на 4 рівнях функціонування людини. Це індивідуальний рівень – програми менторства та розвитку навичок, спрямовані на окремих людей; рівень стосунків – навчання батьків, вчителів, тренерів, наставників підтримці молоді у побудові здорових стосунків; рівень громади – кампанії з підвищення поінформованості громади, кампанії, спрямовані на зміну соціальних норм/ставлення; а також рівень суспільства – потужні кампанії в засобах масової інформації та політичні зміни.

Саме програми, які створені в громаді, орієнтовані на так звану первинну профілактику, яка покликана зменшити рівень насильства в громаді. Такі програми уже діють в великих містах України, наприклад, «Програма запобігання та протидії домашньому насильству» в 2019 році прийнята у м. Львові.

Для розробки програм важливо знати, які основні причини насильства, хто жертви та насильник, які наслідки для дітей, родичів, сусідів та найближче оточення, які є в громаді організації, що займаються захистом прав, які організації є в обласних та районних центрах, що можуть надати підтримку. Залежно від цих складових, які від громади до громади можуть дуже відрізнятись, програми фокусуються на різних завданнях та методах, які використовуються в програмах.

Наступні кроки передбачають вибір локації, де будуть в основному проходити заходи програми: школи, клуби інші публічні місця в громад; створення мережі взаємодіючих партнерів, які беруть участь в програмі: лідери громади, громадські організації, якщо такі є, соціальні працівники, поліцейські офіцери громади та інші зацікавлені особи. Також важливо спланувати заходи, які відбуваються в межах програми, розподіливши обв'язки та визначивши механізми взаємодії, та виготовити необхідні матеріали для роботи. Як показує досвід зарубіжних програм, дуже ефективним є залучення до участі в програмах та їх популяризації відомих людей, акторів та співаків.

В процесі впровадження програми необхідно аналізувати та документувати те, що відбувалося, інформувати громаду про розвиток програми, а також збирати дані, які дозволять оцінити результати програми.

Завдання вторинної профілактики передбачають концентрацію на заходах, які допомагають жертві насильства подолати його наслідки, і стосуються відповіді на термінові потреби постраждалих. Тут провідну роль відіграють фахівці, соціальні служби, заклади охорони здоров'я, притулки тощо.

На етапі третинної профілактики необхідними є заходи з реабілітації та реінтеграції постраждалих, планування заходів, які можуть стосуватися вибору місця проживання, пошуку роботи, організації їх життя та навчання тощо.

Окремо необхідно виділити проведення корекційної роботи для осіб, які вчинили насильство, у громаді.

Інший підхід розглядає первинну профілактику як практику та заходи, спрямовані на зміну ставлення. Вторинна профілактика стосується раннього виявлення фактів насильства та допомоги жертвам, а третинна – безпеки та підтримки [3].

Усі ці заходи передбачають наявність коштів, виділених на втілення програми, а також координаційних рад з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми, які забезпечать координацію зусиль виконавчого комітету ОТГ та інших учасників програми.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Концепція державної соціальної програми запобігання і протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України №728-р від 10.10.2018 [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80>
3. Birmingham City Council. Birmingham Domestic Abuse Prevention Strategy 2018-2023. Changing Attitudes Changing Lives [Електронний ресурс]. – Доступно з: https://www.birmingham.gov.uk/downloads/file/10086/domestic_abuse_prevention_strategy_2018_-_2023